VELKÁ DOBRODRUŽSTVÍ

Na zámek a po stopách knižních hrdinů do Štědré

GPS souřadnice: 50.0585406, 13.1119244

Praktické informace

Délka trasy: 7–11 km

Obtížnost: Středně těžká trasa vedoucí po rovince a později do mírného kopce pro všechny děti, rodiče i seniory. Kola ani kočárky neprojedou. Psím kamarádům se výlet bude líbit moc.

Vzdálenost od Prahy a jak se tam dostat: Nejrychleji se do Štědré z Prahy dostanete, když se vydáte po D6 směrem na Karlovy Vary. Sjedete na 77. kilometru, pak vás už směrovky navedou směr Chyše a Štědrou. Za hodinu a kousek budete mít 120 km za sebou.

Parkování: Zaparkujte u kostela.

Možnost občerstvení: Večerka MAKE pod zámkem, Štědrá 105

Nejbližší další výlet agentury Velká dobrodružství: Valeč, Karlovy Vary, Nečtiny, Manětín, Rabštejn, Plasy, Krakovec, Kožlany, Kralovice, Bochov.

Trasu pro vás prošla Lucie Nachtigallová.

Popis výletu - Legenda pro rodiče

Milí cestovatelé,

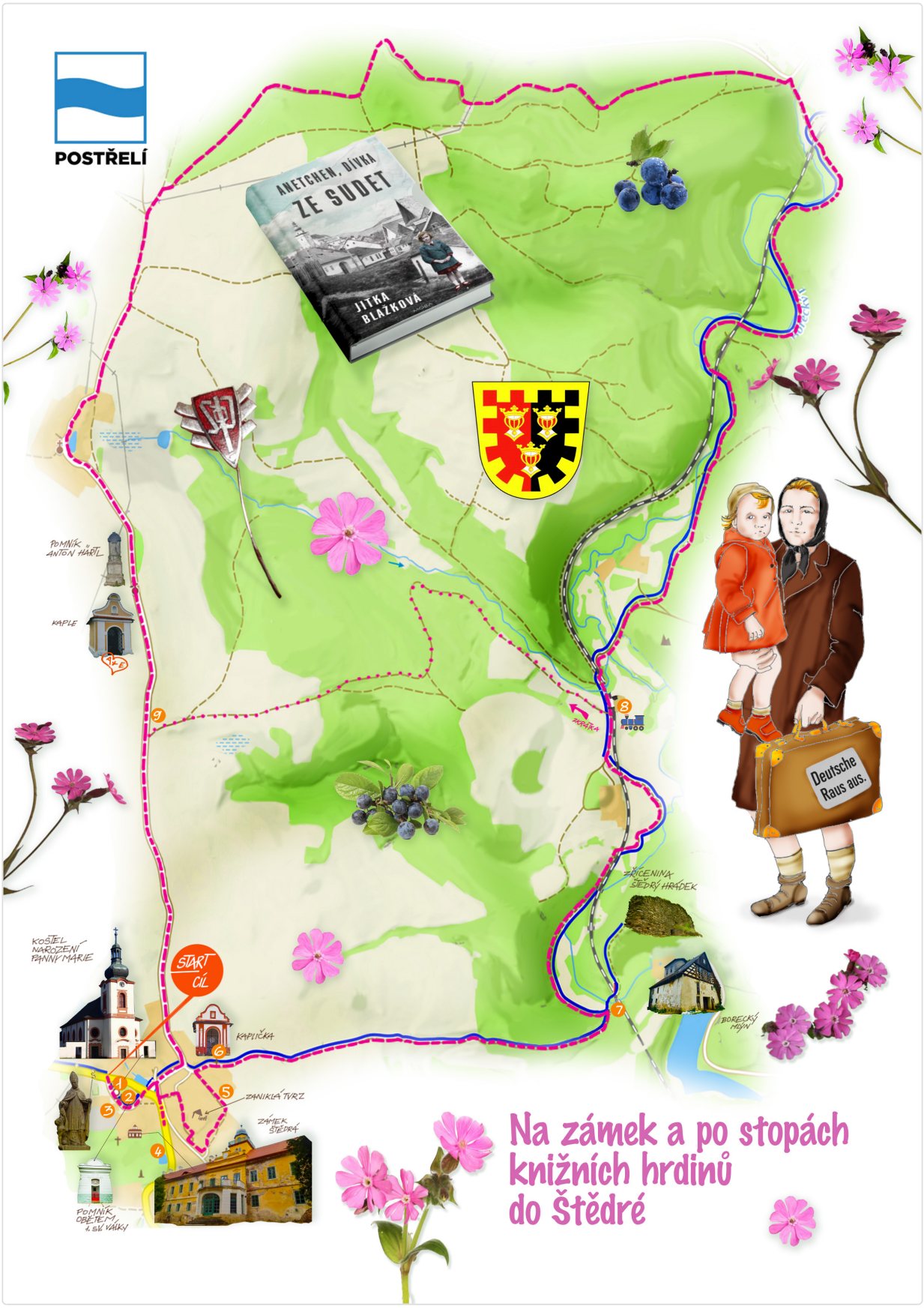
zveme vás na výlet do krásné obce Štědrá v Karlovarském kraji. Místa, kterými půjdeme, patřila do Sudet, což bylo pro mnohé osudné. Během války i po válce zde docházelo k odsunům, které zničily životy mnoha rodin. O tomto těžkém období vypráví také krásná kniha *Anetchen, dívka ze Sudet* od Jitky Blažkové, která se odehrává přímo zde. Proto se nám osudy literárních hrdinů v některých místech propsaly i do textu výletu. K tomu nás samozřejmě čeká vyprávění o zámku, přírodě, tvrzi, … Budeme hledat ztracená písmenka, vzkazy na sochách a luštit tajenku. Výlet je pro zdatnější malé poutníky, tipujeme, že asi tak od 8 let. Jde se divočejším terénem, takže si nezapomeňte obout pořádné boty.

Výlet vznikl s laskavou podporou a pomocí Destinační společnosti Postřelí. Díky tomu je pro všechny výletníky zdarma. ☺

Dopis dětem

Ahoj, holky a kluci, i když si budeme během dnešního putování povídat i o smutné historii Sudet, nemusíte se bát, že byste přišli o své hledací úkoly, luštění nebo třeba pohádky a písničky. Všechno bude! K tomu přihodíme i hrst dobrodružství, protože tentokrát rozhodně nepůjdeme umetenými pěšinkami pro nafintěné princezničky a princátka. Pronikneme džunglí údolí, kterému vládnou bobři! A jejich a ve výsledku i naše stezky travou mají k asfaltce hodně daleko. Stejně jako k našim ostatním výletům jste i k tomuto dostali originální mapu s vyznačenou trasou. Pokud půjdete správnou cestou, budete se pozorně rozhlížet, číst správné texty a poslouchat, co říkají rodiče, jistě splníte všechny dnešní úkoly. Umíte-li už psát, doplňte podle uhodnutých slov tajenku a pečlivě ji uschovejte.

Mapa výletu

POSTŘELÍ
ANETCHEN, DÍVKA ZE SUDET
JITKA BLAŽKOVÁ
POMNÍK ANTON HARTL
KAPLE
ZŘÍCENINA ŠTĚDRÝ HRÁDEK
Deutsche Raus aus.
KOSTEL NAROZENÍ PANNY MARIE
START CÍL
KAPLIČKA
ZANIKLÁ TVRZ
ZÁMEK ŠTĚDRÁ
POMNÍK OBĚTEM 1. SV. VÁLKY
BORECKÝ MLÝN
Na zámek a po stopách knižních hrdinů do Štědré

Doplňovačka

Zaparkujte v centru obce vedle kostela, kde je několik parkovacích míst. Jak se vám tady líbí? Pojďme se na tu krásu podívat.

Podle starých listin je jisté, že Štědrá existovala už roku **1239**, kdy na místním tvrzi sídlil rytíř Vít ze Štědré. Máme tady nějakého Vítka? Vítězslave, dnešním výletem nás provedeš, když jsi to tady tak pěkně před lety založil. :)

Během staletí patřila osada různým šlechtickým rodům (včetně pánů z Gutštejna a Plavenských z Plavna), později se stala majetkem rodiny Kokořovců. Velký rozmach obce nastal po roce 1731, kdy hrabě Ferdinand Jakub z Kokořova dokončil přestavbu zámku a přenesl do Štědré sídlo žlutického panství.

Nedaleko vsi stával kdysi na ostrém skalním ostrohu u Boreckého potoka malý hrad se dvěma příkopy, takzvaný Štědrý Hrádek. Dokonce i přímo ve vsi se nacházela malá okrouhlá tvrz. Během hodiny zkusíme obě místa prozkoumat. Třeba tady nějaké zbytky ze života Kokořovců objevíte i vy.

Naší první zastávkou je samozřejmě kostel. A první písmenko do doplňovačky na nás čeká nalevo od vchodu na soše svatého Jana Nepomuckého.

1. Jak se jmenuje předmět, který drží svatý muž v ruce?

Pokud si nejste jisti odpovědí, podívejte se na vrchol věže kostela. Tam je také.

Poutní kostel Narození Panny Marie je jednou z významných církevních památek regionu. První písemná zmínka o něm pochází z roku 1360. Základem jeho dnešní podoby je barokní přestavba, ke které došlo po požáru roku 1680.

Dokázali by školáci najít na stavbě nějaké typické barokní prvky? Napovíme!

Doba baroka byla plná velkoleposti, dramat a emocí. Barokní stavby nebyly rovné a jednoduché. Měly vlnité stěny, zakřivené fasády a spoustu oblých tvarů. Často se na nich opakovaly různé oblouky, jako by se celý kostel hýbal. Uvnitř kostelů je všechno zářivé a pestré. Používalo se hodně zlata, aby se zdůraznily nejdůležitější části, například hlavní oltář. Objevoval se také barevný mramor, a to i na stěnách a sloupech. Cílem bylo, aby všechno působilo honosně a vznešeně. Na barokních svatostáncích často uvidíme velké kupole, což jsou takové polokulové střechy. Vypadají majestátně i samy o sobě, navíc byly často zevnitř zdobené malbami, které zobrazovaly nebe, svaté nebo anděly. Kostely také mívaly věže s cibulovitými střechami, které vypadaly jako obrovské cibule, řepy nebo helmy.

Vidíte něco takového i na tomto kostele? Určitě ano!

Některé cennosti ze zdejšího vybavení však byly během 20. století odcizeny. Kostel později prošel důkladnou rekonstrukcí, která byla dokončena asi před 30 lety. Kupodivu vypadá stále dobře. Ptali jsme se ho, jak to dělá, ale zarputile mlčel. Svůj patent si střeží.

Zkuste se ho zeptat vy, třeba uspějete.

Všimněte si barev a zapamatujte si je. Třeba je na nějaké stavbě ještě dnes uvidíme.

Vydáme se k zámku. A to tak, že máme kostel po levé ruce.

V areálu před božím příbytkem stojí pískovcová barokní **socha svatého Prokopa**. Pochází z druhé poloviny 18. století. Zachycuje Prokopa jako benediktýnského opata s berlou. Zrovna stojí nad ďáblem na řetězu. Pekelník je sice malý, ale to už může být ze strachu ze svatého muže. Pověst o něm si povíme v druhé části výletu.

Vidíte čerta? Jako barvu má Prokopova berla? Nepřipomíná vám socha nějakou postavu, která k vám v prosinci chodí na návštěvu?

Hned vedle sochy stojí zelenkavá stavba. Je to zvláštní pomník a nás zajímá letopočet nad jeho vchodem.

2. Opište poslední číslici v řádku.

Pomník vznikl v roce 1920 díky iniciativě válečných veteránů z obce. Navrhl ho architekt Viehmann. Při jižní zdi farního kostela Narození Panny Marie připomíná **22 padlých občanů Štědré** a **31 padlých ze sousedních vesnic** farnosti.

Po roce 1946 a vysídlení původního německého obyvatelstva byl pomník značně poničen. Zmizely nápisy, fotografie, porcelánové medailony i mříž. Desetiletí bez údržby se na něm podepsala – zchátral.

V roce 1993 iniciovali bývalí němečtí rodáci jeho obnovu. Vyprázdnili prasátka – *Sweinchen* – a nechali ho přetvořit v **Památník míru**. Byly instalovány nové pamětní desky v češtině a němčině. Připomínají tragédie válek a vyzývají k míru.

Další rekonstrukce následovala v roce 2009, kdy obec obnovila okolní prostor a zlepšila přístupnost objektu. Můžete se k němu jít podívat i vy.

Poznáte strom v omítce, který nápisy „obepíná“?

Hned vedle je mateřská školka. Její plot je vyroben z obřích pastelek. Když se budete dobře dívat, uvidíte i hmyzí hotel a velký hřib. Je to tak? Máte dobrý zrak?

Rozhlédněte se. Kdo si rád hraje se sirkami, peče buřty na ohníčku a miluje planoucí vánoční stromečky, jistě zaznamená budovu hasičárny. Vidíte na ní někde znak obce?

Najdete na něm červeno-černý štít a tři stříbrné turnajové přilby s korunou a zlatým zdobením.

Červený a černý půlštít symbolizuje dělení území obce a možná odkazuje k historickému panství. Tři korunované přilby jsou heraldickým symbolem šlechty či kněžského panského rodu, který měl v dějinách obce významné postavení. Přilbice bývají v erbech odkazem na vojenské nebo rytířské tradice, tedy na historii Štědré jako sídla šlechtického rodu Kokořovců, kteří zde postavili barokní zámek.

Hasičárnu hlídá také jeden svatý. Je to svatý Florián. Kdo ho najde?

V nápisu *HASIČI ŠTĚDRÁ* je obrázek, na kterém jsou žebříky, přilba a ještě jeden nástroj.

3. Který nástroj je na obrázku?

Napovíme, že ve známé lidové písničce je „za dvě zlatý“!

Z tohoto místa už vidíme nádvoří zámku. Ale abychom se dostali až k zámku, musíme odbočit do uličky doprava a podél plotu proniknout do zámeckého parku brankou z hlavní ulice.

A protože se na zámku odehrává i jedna z kapitol knížky *Anetchen, dívka ze Sudet,* něco si už o tomto románu řekneme.

Vyprávění začíná v srpnu roku 1937. Sleduje Anetchen – dívenku z česko-německé rodiny – od šestých narozenin až do poválečných let.

Příběh se odehrává ve smyšlené obci Lakomá (předobraz Štědré) a na okolním Žluticku. Tedy v typicky sudetské krajině a v době, kdy se život místních obyvatel točil ve víru meziválečného napětí, války a poválečné výměny obyvatel.

Anička Lesná alias Anetchen, jak jí říká maminka, nastupuje do české školy v Lakomé. Jenže už ve druhé třídě musí přestoupit do německé školy, protože celé Žluticko včetně Lakomé připadne Německu. Annin život je poznamenán nejprve odchodem kamarádek české a židovské národnosti, později poválečným odchodem přátel a příbuzných německé národnosti. S tím vším se musí Anna vyrovnat.

Proč tolik stěhování a přesunů? Po dlouhá desetiletí žili Němci a Češi v Sudetech pospolu. Jenomže pak se nejen pod vlivem válečných choutek Němcům zdálo, že jim Češi překážejí – a odsunuli je do vnitrozemí. Když vypukla válka, odvezli do táborů smrti většinu židovského obyvatelstva, protože prostě nebylo dost německé a tak podobně. Jakmile Němci válku prohráli, Češi zase začali mít pocit, že musejí Němce za jejich chování potrestat – a vystěhovali je do Německa a Rakouska. Ať chtěli nebo nechtěli.

Více si ale o osudu česko-německé holčičky i Sudet řekneme ke konci výletu. Teď se budeme věnovat zámku.

Ano, právě tomu zámku, kde v literárním příběhu někteří členové rodiny malé Anny občas pracují a ona sama sem chodí hrát majitelům na housle.

Jdeme se na něj podívat.

Vstoupíme do parku a pustíme se doleva k vodě, kterou hlídá známá pohádková postava.

4. Jak se jmenuje pohádková postava?

Projdeme kolem zámeckého rybníčku po pěšině až ke kameni, který zde byl vytyčen k 80. výročí konce druhé světové války. Jak slouho tady tedy kámen stojí?

Je to trojčlenka, to dáte!

Otázku z kamene vám nedáme, protože nevíme, zda někdy nebývá park uzavřen.

Každopádně můžete zkusit najít lipový lístek a také hvězdičku.

Máte? Tak hurá blíže k zámku.

Je významnou barokní památkou z 18. století. Nádherným, i když zatím opomíjeným klenotem Karlovarského kraje. Původní sídlo založil Adam Jiří z rodu Kokořovců, přestavba proběhla v letech 1731 až 1734 za Ferdinanda Jakuba Kokořovce.

Řekněte 5× po sobě Kokořovci. Udělal se vám na jazyku uzel? Tak rozmotat a číst dál!

Po požáru v roce 1747 proběhla na zámku rekonstrukce v pozdně barokním stylu. Výsledný vzhled získal v roce 1830.

I zde zkuste najít nějaké typické stavební barokní prvky.

Roku 1915 sídlo koupil průmyslník Josef Menčík. Nechal přistavět věž s kupolí a výrazně upravit interiéry a okolí, včetně teras a zimní zahrady.

Po druhé světové válce byly Štědrá i zámek znárodněny. Objekt sloužil různým institucím – státnímu statku, okresnímu národnímu výboru, …Dokonce zde byly kino, obřadní síň či škola. V 90. letech zámek opakovaně měnil majitele a objekt upadl do havarijního stavu.

Po mnoha letech chátrání jej v roce 2011 získala obec. Stál ji asi 3,5 milionu Kč, tedy méně než větší garáž v Praze. Od té doby provádí rozsáhlé záchranné práce. Položila novou střechu, opravila krovy a stropy, podle historických otisků obnovila rizalit jižního průčelí. (Rizalit = část budovy, která ze stěny vystupuje v celé její výšce, prostě takové vytrčené zdivo.) Poté se pustila do záchrany interiérů. Zachovala původní konstrukce, restaurovala historické výmalby a podlahy. To je ale šikovná a pilná obec! Takovou bychom potřebovali mít doma!

Současně obec Štědrá připravuje postupné zpřístupnění zámku. Části interiérů je nyní navržena jako expozice: kabinet kuriozit s artefakty populárního výtvarníka Dalibora Nesnídala, výstava historických kočárků, obnovený „erbovní sál“ s malovanými štuky a freskami a kaple s nástěnnou malbou. Na zámku se také příležitostně konají svatby a jiné slavnosti. Zámek získal ocenění Národního památkového ústavu *Patrimonium pro futuro* za vynikající obnovu památky. Držíme palce, ať se brzy otevře veřejnosti. Doufáme, že budeme ve frontě první!

Od zámku se půjdeme podívat na trošku starší stavbu. Přesněji na její zbytky. Ještě přesněji na pahorek, kde lze nějaké zbytky při notné dávce fantazie spatřit.

Pokud bychom po silnici pokračovali asi tak kilometr, došli bychom až k nádraží, kde pracoval tatínek Anetchen. Nedaleko od něj také bývala česká menšinová škola, o které se v knize píše.

My ovšem na nádraží dnes nejsme zvědaví, protože máme s sebou pití, takže nemusíme stírat jazyky rosu na kolejích. Proto se vrátíme na křižovatku, od které jsme přišli, a chutě se mírně doprava vydáme pěšinou kolem bílo-modrého domečku, který máme po levici. Pak odbočíme více doprava – a už nalevo za ploty vyhlížíme pahorek, na kterém kdysi stála tvrz. Nyní na něm stojí bouda.

Tvrz vznikla ve 13. století jako sídlo rodu Štěderských. Jak už jsme si říkali na začátku, listiny o ní píšou už kolem roku 1239. Lokalita je veřejně nepřístupná. (Nejspíš tu straší, ale nikdo nám to nepotvrdil.) Nachází se v zahrádkářské zástavbě mezi domy čp. 21, 39 a 45. Teorii o strašidlech maskovaných za zahrádkáře podporuje fakt, že se tady archeologicky nikdy nic nezkoumalo. Takže detaily vnitřní zástavby znají skutečně jen ti, kdo do svých záhonů umějí kopnout pěkně

hluboko.

Majiteli byli například Vít a Vícemil ze Štědré, později Heřman, který roku 1321 část panství prodal klášteru v Chotěšově. Ostatní část držel Přibyslav, služebník krále Jana Lucemburského. Rod Štěderských vlastnil majetek do poloviny 14. století. Na přelomu dalšího století byl na návrší založen takzvaný Štědrý hrádek, po jehož vybudování se sídlící šlechta přestěhovala do nového sídla – a původní tvrz byla opuštěna. Zánik tvrze nastal pravděpodobně krátce po roce 1360, což potvrzují kronikářské prameny.

Tvrziště je obklopeno příkopem širokým až 20 m a hlubokým 2 m až 2,5 m. Také částečně zachovalým vnějším valem, a to především na západní, severní a východní straně. Některé části valu byly později narušeny výstavbou a jsou dnes v zahradách místních domů. Jak už jsme naznačili, vnitřní prostor tvrze se proměnil v zahrady a sad.

Dovedete si představit, kde tvrz stála? Zkuste zavřít oči a určitě se vám zjeví.

Na křižovatce pěšin pod tvrzí se rozhlédněte. Proč? Zase si budeme představovat, jak to tady mohlo vypadat. Nacházíme se na místě bývalého židovského ghetta a synagogy. Co na tom, že se z nich prakticky nic nedochovalo! My je vidíme, my je cítíme! Ale jsou to trošku smutné pocity…

Až zase vykouknete z minulosti, vydejte se doleva. Ulice vás odvede k obecním úřadu a modré turistické značce, která poutníky směruje do zeleně.

Půjdete kolem domu, který je celý obrostlý přísavníkem. Nejdete u něj ptačí budku?

Židovská komunita ve Štědré patřila k menším, ale živým osídlením na západě Čech. První písemné zmínky o přítomnosti Židů v této obci pocházejí již ze 17. století. V 18. a 19. století zde společenství dosáhlo svého vrcholu. Vzniklo malé ghetto. Nepředstavujte si ale smutná ghetta z filmů z 2. světové války. Tohle byla prostě skupinka domků postavených blízko sebe, v nichž žili lidé židovské národnosti. Jen se tak trochu od sousedů drželi stranou, protože byli přece jenom malinko jiní. Jejich domy byly zpravidla dřevěné nebo polozděné. Živili se převážně obchodem, řemesly nebo lichvou, což bylo jedno z mála povolání, která jim bylo povoleno vykonávat.

Synagoga bývala centrem náboženského a kulturního života. Podle některých záznamů šlo o nenápadnou stavbu. Byť nevynikala architekturou, byla důležitým místem modliteb, výuky a shromažďování.

Ve Štědré nebyl židovský hřbitov, a tak byli místní židovští obyvatelé pohřbíváni docela daleko. Třeba na hřbitově v Nečtinech, přes který také vede jiný výlet s tajenkou.

V průběhu 19. století se židovské obyvatelstvo postupně stěhovalo do větších měst. Zejména po roce 1848, kdy došlo ke zrušení řady opatření, která Židy omezovala. Výraznější odliv nastal v době první republiky. Nejtragičtější a nejsilnější však nastal za druhé světové války, kdy byli zbylí členové komunity ze Štědré odvezeni do koncentračních táborů. Po válce již židovské osídlení nebylo obnoveno.

Synagoga ve Štědré byla po válce zřejmě přestavěna k jinému účelu nebo zbourána. Jako ostatně všechny židovské objekty v obci.

Mineme domeček nalevo a odbočíme mírně doleva. Po pravé straně stezku lemují stromy. Jeden vypadá jinak, má jinou barvu.

5. Jak se jmenuje strom?

Na hlavní cestě odbočíme doprava. Vyhlížíme výklenkovou kapli. Kdo ji spatří, ví, že jde dneska správnou cestou. Nepřipomínává vám svou barvou jinou stavbu, kterou jsme dnes už viděli?

V kapličce je soška madonky.

6. Jakou barvu má její plášť?

Držíme se modré a pomalu vycházíme z obce. Znáte nějakou pohádku, ve které je důležitá modrá barva?

Napovím, že jde o skřítky a moc holčiček mezi nimi nenajdete.

Animovaní šmoulové jsou modří skřítci, jejichž svět stvořil belgický kreslíř ***Peyo****.*

V roce 1981 vznikla podle komiksu americká série, která běžela na NBC až do roku 1989. Celkem bylo vytvořeno 9 sezon a 258 epizod (417 příběhů). Ze šmoulů se stal jeden z nejúspěšnějších animovaných pořadů své doby. Na modré pidižvíky velmi slušný výkon!

Jak Peyo přišel na modrou barvu skřítků? *Chtěl, aby byli tito tvorové na zeleném pozadí lesa dobře vidět. Žádná zelená tudíž nepřicházela v úvahu. Červená působí agresivně, žlutá nebo hnědá pro změnu nemocně nebo hnojově. Modrá se jevila jako ideální.*

Druhové označení „šmoula“ (schtroumpf) prý vzniklo z přeřeku, šumlování. Peyo chtěl při jídle říct: „Pass the salt?“ (Podáš mi sůl?). Jenže mu zaskočilo či se mu kus pokrmu zamotal mezi zoubky a řekl něco jako: „Passe moi le schtroumpf“ (Podáš mi šmoulu?) A slůvko se chytlo!

Znáte písničku o šmoulech?

Umí se smát i prát

a každý má je rád,

i vy je račte znát – šmouly!

Jak se jmenuje šmoulí holčička?

Ach, jak krásné výhledy do kraje! V obilí se modrají hlavičky chrp a v lukách se jako Barbie lehce rdí růžové silenky dvoudomé. Naše romantické duše kvetou s nimi.

Cestou z kopce potkáte několik posedů. My jsme je nazvali „smrtisedy“. Třeba tady ale mají odvážné myslivce, kteří se jejich konstrukcí nezaleknou. Na první pohled nám však připadá, že tyto budky na vysokých nožkách poslaly k zemi více lovců než divočáků či vysoké.

Nalevo zkuste najít trnkové keře. Jejich plody vypadají jako velké borůvky, ale moc nechutnají.

Přirovnání „trpká jako trnka“ pramení z letité zkušenosti. Tyto malé tmavě modré až černofialové plody mají velmi trpkou, svíravou chuť, zejména pokud nejsou úplně zralé nebo jsou přemrzlé. Trpkost je způsobena vysokým obsahem tříslovin, které při konzumaci stahují sliznice v ústech a vytvářejí pocit sucha či „stahování huby“.

Ale pozor, naši moravští spoluobčané (zvlášť ti se zálibou ve slivovici) říkají trnky běžným švestkám. Proto jsou trnky označovány také jako plané švestky.

Šmoulí značka nás odvede na rozcestí pod hrádkem. Zde pro nás začne to pravé dobrodružství.

Podívejte se na rozcestník a najděte na něm obrázek dopravního prostředku.

7. Co je na obrázku?

A juchů na zříceninu! Tedy… Jen ten, kdo chce. Za nás byla cesta velmi, velmi zarostlá. Takže necháme míru dobrodružnosti, kterou chcete zažít, na vás.

Přístup k ruinám objevíte za viaduktem a poznáte ho podle modré značky. Ale jak říkáme, koho bolí nožičky a nechce dostat šlehu kopřivou, počká. Vrátíme se sem asi tak za 15 minut. A my jen jako lákadlo dodáme, že v knížce je hrádek právě tím místem, kde se na konci války ukrýval tatínek Anetchen. Což je i inspirace, protože občas se někde schovat potřebujeme všichni.

Zřícenina **Štědrý hrádek** (zvaná také Hrádek u Štědré) leží na ostrohu nad údolím Boreckého potoka. Hrad byl založen pravděpodobně kolem poloviny 14. století jako nástupce staršího obytného sídla ve Štědré.

Poprvé je písemně zmiňován roku 1361 jako sídlo Vícemila z Borku. Později patřil rodině Rýzmburků a od roku 1379 Janu Caltovi z Kamenné Hory.

To jsou jména! Kdo by se chtěl jmenovat Vícemil?

Určete jednoho člena výpravy, kterého až do konce výletu budete oslovovat Vícemile. Kdo to poplete, musí 3× oběhnout

nejbližší strom!

V roce 1417 hrádek dobyl Jindřich z Plavna. Nejspíš ho dost potřeboval, protože ho používal při vojenských taženích proti králi Václavu IV. Už roku 1418 však bylo jeho silou získané sídlo dobyto, vypáleno a zbořeno. Král Zikmund Lucemburský umožnil obnovení stavby původnímu držiteli, ale nejspíš šlo o nadlidský úkol. Dokumenty z poloviny 15. století již hovoří o opuštěném hrádku, takže to s tou rekonstrukcí zjevně nevyšlo.

Architektonicky patřil skalní Štědrý hrádek k unikátům. Stavitel využil přírodou stvořené mohutné kamenné homole jako věže (bergfrit), což bylo v té době úsporné řešení. Hrad stál na vyvýšeném skalním útesu a chránil jej příkop vytesaným do skály. Ten tvořil ochrannou šíji jádra. Nad příkopem se pnula dvoumetrová čelní zeď. Vyrůstala z tak bytelných základů, že se z nich dodnes něco málo zachovalo.

Pod námi (nebo kousek napravo od nás pro ty, co čekají v nižší nadmořské výšce) se v obci Borek v údolí Boreckého potoka nachází **Mlýnský rybník**. A u něj – jak jinak – romantická usedlost Borecký mlýn. Na jeho kole jistě tleská podle skal borecký vodník a na půdě mastí karty borečtí čerti… Ale to už si vymýšlíme.

Mlýnský rybník byl napuštěn v 17. století a původně sloužil k hospodářským účelům. Mlýn, který je asi tak z roku 1640, fungoval až do roku 1952, kdy byl jeho provoz zastaven.

Znáte nějakou pohádku, ve které se vyskytuje mlýn?

My si vzpomínáme na filmovou *Pyšnou princeznu (1952).* Když princ Miroslav prchá s princeznou Krasomilou, ve mlýně se odehrává jedna z důležitých scén jejich putování.

Pak nás napadá pohádka *O statečném kováři (1983).* V té si zahrál větrný mlýn z Kuželova. Kovář Matěj musel roztáčet jeho lopatky rukama, aby mlynář mohl pracovat i v bezvětří.

No a samozřejmě *Princezna ze mlejna (1994)* s čertíkem a princeznou.

Ve které z pohádek zazní tato písnička?

To je zlaté posvícení, to je zlatá neděle,

máme maso a zas maso, k tomu kousek pečeně.

To je zlaté posvícení, to je zlaté pondělí,

máme maso a zas maso, jako včera v neděli.

Už je to uděláno, už je to hotovo,

pár vajíček na rendlíček, kousek másla do toho.

Rybník slouží jako rybářský revír. Chovají se zde převážně kapři a další násadové ryby, jako jsou třeba amur bílý, tolstolobik pestrý, lín obecný, štika obecná či candát obecný. Tyhle rybky se narodí docela jinde – v jakýchsi kapřích jeslích. Zde v klidu a s pravidelným krmením rostou asi tak do tří let. Teprve pak je rybáři převezou do jejich dospělého bydliště. Tady už sebou musejí kvůli obživě trochu mrskat. Nemají tak čas dumat, zda přežijí Vánoce.

Jaké rybky máte rádi k jídlu? Pstruha, nebo lososa? Kapra, nebo řízek? Že se ptáme… Je nám to naprosto jasné!

Vracíme se k rozcestníku a pokračujeme údolím podél potoka.

Hrádek je také ideálním místem, kde by mohli žít čerti, že? My vám povídání o jednom rohatci ještě dlužíme. Zahlédli jsme ho u nohou svatého Prokopa před kostelem. Vzpomínáte si? Přece ten pán, co vypadal jako Mikuláš…

Jak svatého Prokopa poznáte? Spoutaný čert se mu buď povaluje u nohou, nebo táhne pluh, s nímž světec orá. Jeden z našich výletů mimochodem vede také do Prokopského údolí, kde má světec svou jeskyni a kde také poustevničil. Téměř mystický je náš výlet s tajenkou do Vitic, kde je Čertova či Prokopova brázda, což je jedna z největších záhad nejenom České republiky, ale také střední Evropy. Jedná se doslova o příkop dlouhý desítky kilometrů, který se jako velká jizva zařezává do krajiny mezi Sázavou a Chotouní.

Podle pověstí prý XXXXXXL brázdu vyoral svatý Prokop. Jak se mu to podařilo? Do pluhu zapřáhl čerta. Příkop je totiž fakt pekelně rozměrný. Na délku měří 21 kilometrů, místy je 14 až 20 metrů široký a dva až 6 metrů hluboký. (Za nás ho vyrobili mimozemšťané při zvoraném přistání svého korábu…)

Podle pověsti se poustevník Prokop na čas uchýlil do jeskyně na břehu Sázavy a při jedné ze svých procházek se střetl s ďáblem. Díky své mravní převaze ho přemohl a zapřáhl do pluhu. Místo biče poháněl čerta křížem a vyoral brázdu od Černých Bud kolem Lipan až do Chotouně. Ve třetině cesty se ulomila radlice. Prokop nezaváhal a přiměl čerta, aby ji vyměnil. Dnes tu stojí ves Radlice. V polovině orby čert kvílel, ale světec řekl: „Ještě zbývá dobrá půlka cesty.“ Dnes zde najdeme ves Dobré Pole. Než mohl rohatý na svobodu, musel ještě z pluhu seškrabat bláto. Aby si to užil opravdu do poslední minuty. Také neradi myjete nádobíčko? Obtěžuje vás dokonce i jeho dávání do myčky? Pak jistě tušíte, jaké to pro čertisko muselo být utrpení.

Údolí Boreckého potoka je zarostlé, ale po pěšině se jít dá. Těch zvířátek a bylinek co uvidíte! My spatřili ještěrku, žabky, motýlky a kvítí neskutečné krásy. A také dvoumetrové bodláky!

Rovněž zde řádí bobři, největší volně žijící hlodavci České republiky. Tady jsou pod dohledem odborníků.

Tipnete si, kolik takový bobřík může vážit? Zkuste to. 3, 2, 1… Teď! Dejte tipy.

Dospělí bobři měří na délku přibližně 75 až 102 cm a váží 17 až 30 kg. Jejich kožich je hustý, voděodolný a umožňuje jim dokonale vegetovat v mokrém prostředí. Vodní tvory z nich dělají také blány mezi prsty na zadních končetinách a schopnost uzavřít pod hladinou nozdry i uši. Umějí se na jeden nádech potápět až 15 minut.

Jeden až dva kilometry vodního toku obvykle obhospodařuje rodina tvořená rodiči a potomky dvou generací. Bobři přinášejí ekologický užitek: Vytvářejí mokřady, které podporují rostlinnou i živočišnou rozmanitost, obnovují koryta potoků a pomáhají zadržovat vodu v krajině. Ve výsledku často vytvářejí místa ideální pro řadu druhů rostlin i živočichů.

Ale mohou i škodit: Bobří hráze někdy zadrží vodu tak moc, že zatopí okolní louky, lesní cesty, nebo dokonce domy a čističky odpadních vod. Z těchto důvodů se v oblasti kolem Žlutic zavádějí protibobří opatření. Třeba stromy, které nemají být uhlodány, potřou antibobráci nechutným povlakem. Nebo provrtávají hráze, aby nezadržovaly tolik vody.

Projdeme kolem altánu a pokračujeme kolem trati, kterou posléze podejdeme podchodem pro trpaslíky. (Že by tady na výletě řádili šmoulové?)

Než se kolem dětského tábora dostaneme k nádraží, můžeme si zazpívat písničku Petra Skoumala.

Když jde malý bobr spát, bobr spát, bobr spát,

tak si chvilku hraje rád, hraje rád, hraje rád,

postaví se na zadní, na zadní, na zadní,

jenom, bobře, nespadni, jenom nespadni.

Blížíme se k železniční stanici Borek.

Jak se celým názvem jmenuje stanice?

8. Doplňte: Borek u ……

V tuto chvíli máte možnost výlet si výrazně pokrátit a vydat se přes pastviny po pěšině. (Jak naznačuje zkratka v naší mapě.) Nezaručujeme však, že bude brána přes pastviny otevřená, což poznáte po pár stech metrech. My jsme pěšinu zvládli projít, ale méně dobrodružným povahám doporučujeme držet se původní trasy. Všichni se pak sejdeme u černé borovice za Mostcem a kapličkou.

Kdo chce jít pěšinou přes pastviny a les, jde. Kdo nechce, pokračuje údolím po modré.

V okamžiku, kdy se modrá potká s cyklostezkou, vyrazíme po ní doleva do obce Mostec.

Cestou si povyprávíme a poslední písmenko vyluštíme až při závěrečném klesání do vísky.

V těchto místech knižní Anička často chodila se svou láskou Ernestem. Sbírali tady houby a jako dnes my šlapali kopec cestou ze žlutické školy. Vraťme se na chvilku k jejímu příběhu a povězme si o něm podrobněji.

Anna Lesná – přezdívaná Anetchen – se v literárním příběhu narodila v srpnu 1937 v sudetské vesnici německé matce a českému otci. V šesti letech nastoupila do české menšinové školy. Už o rok později – po připojení Sudet k nacistickému Německu – musela přejít do školy německé. Tam však jako česko-německé dítě čelila utlačování a ponižování, přestože patřila mezi premianty. Situace houstla…

Anna těžce nesla, že se rušily české třídy, mizeli židovští spolužáci a český učitel se odstěhoval.

Ztrácela české i židovské kamarády, muži odcházeli na frontu a ve vesnici zbyly jen ženy a děti. Ty se snažily uživit své rodiny, jak mohly. Přesto Anniččina rodina čelila nedostatku jídla. Kromě hladu všechny trápily obavy o blízké, kteří bojovali a umírali ve válce. Přesto Anna nacházela útěchu v hudbě, malování, přírodě a přátelství s Ernestem.

Po skončení války se role obrátily. Anetchen i celá její rodina, která za války nesla cejch česštví, nyní čelí nenávisti Čechů. Její rodina je přece z poloviny německá.

Věděli byste, co jsou vlastně Sudety?

Sudety jsou téměř všechny pohraniční oblasti na hranicích Čech, Moravy a Slezska, kde po dlouhé časy žilo mnoho lidí německé národnosti. Říkalo se jim čeští Němci. Území, na kterém bydleli, sice bylo z hlediska historie české, ale mnozí to tak necítili. Navíc svou přítomností skutečně ovlivňovali ducha kraje, jeho kulturu, zvyky…

V první polovině 20. století – hlavně po vzniku Československa v roce 1918 – začaly v Sudetech sílit hlasy Němců, kteří chtěli více samostatnosti, nebo dokonce patřit k Německu. To mezi Čechy a Němci zapříčinilo nárůst napětí.

V roce 1938 se Sudety dostaly do středu světových událostí: Podle takzvané Mnichovské dohody je Československo muselo předat nacistickému Německu. Byl to v podstatě začátek druhé světové války. Pro Čechy započalo velmi těžké období. Většina z nich se musela vystěhovávat do vnitrozemí, protože na německém území neměli nadále co dělat. Sbalili tedy kufry, opustili své majetky a nedobrovolně vyrazili do nových domovů.

Po válce – tedy v roce 1945 – se situace obrátila. Protože Německo napadlo Československo a způsobilo Čechům velké utrpení, rozhodlo se československé vedení, že musí německé obyvatelstvo ze Sudet odejít. Tento proces se nazývá „odsun“. Stovky tisíc lidí byly nuceny opustit své domovy a přestěhovat se do Německa nebo Rakouska. Bylo to velmi těžké pro všechny – pro odsunuté Němce i pro zbylé sudetské Čechy. Do jejich krajů se totiž kromě těch, kdo to mysleli dobře, nahrnula i spousta vykuků. Zlákala je vidina zdarma přidělovaného majetku po Němcích. Někteří vyrabovali, co mohli, a zmizeli. Jiní vydrželi a zůstali. Jizvy po těchto nedobrovolných stěhovacích akcích se však hojí dodnes…

Vrch, který obcházíme, se jmenuje Ptačí. Napadá vás, proč zrovna takhle? Zkuste chvilku poslouchat a podívejte se nad sebe. Vidíte nějakého ptáčka? Poznáte ho?

Kousek za obcí Mostec se nachází místo, kam Anička chodila „na rande“ se Ernestem. Ne nebylo to „pod ocasem na Václaváku“, ale u krásné kapličky s úžasným výhledem.

Jupí!!! Zase spolu. Naše trasy se opět spojí na křižovatce pěšiny vedoucí z lesa a cyklostezky. Můžeme pokračovat a dál hádat společně, jak je nám to nejmilejší.

Poslední hledací úkol je trošku strašidelný. Zkuste napravo od cesty najít suchý kmen. Podle legendy (a knihy) by to měl být legendární *Cikánský strom*. Údajně se v těchto místech v minulosti pobily dva romské klany. Tekla krev, emoce tryskaly ještě více, a proto se dodnes věří, že má tato dřevina magickou moc. Nikdo si soušku nedovolí pokácet. Ani my ne. I kdybychom v kapse objevili pilu. To se spíš jeho kmenu dotkneme pro štěstí. A také z lačnosti po darech. Neboť jsme v obci, která se jmenuje… Jak?

Věděli byste, jak se jmenuje jehličnatý strom, který jste dnes už také viděli?

Poznáte ho hlavně podle jehličí. Představte si, že jehličí jsou jeho vlasy. Nemá je volně jako třeba smrk. Jehlice tohoto stromu rostou vždycky po dvojicích, jako byste je k sobě stáhli gumičkou. A pak jsou tu šišky – pěkné, dřevnaté, hnědé a pevné. Podobají se malým vajíčkům a často jsou potřísněné smůlou.

9. Jak se jmenuje strom?

Vracíme se do Štědré. Odvede nás do ní modrá značka. Cestu ukazuje také věž kostela, o které už víme, že je barokní… Nebo renesanční? Kdo si vzpomene? :)

O Štědré se v knížce píše jako o obci Lakomá. Znáte nějakou pohádku o lakomci? My si kromě Harpagona od Molièra vybavujeme třeba *Lakomou Barku*, kterou tak krásně převyprávěl Jan Werich. Znáte ji? Je nádherná!

Nejlakomější držgrešle ze všech byla Barka, farářova kuchařka. To bylo každému známo. Nejenomže schraňovala šlupky od buřtů a šila z nich záclony, nejenom že se do zrcadla nepodívala, aby se neopotřebovalo, ale to byla ona, co tenkrát, když jela do Loun dostavníkem, místo jízdenky chtěla si nechat koleno vrtat, a co k tomu nedošlo jenom proto, že když kočímu to koleno ukázala, raději ji nechal jet zadarmo, než by zneuctil nebozez…

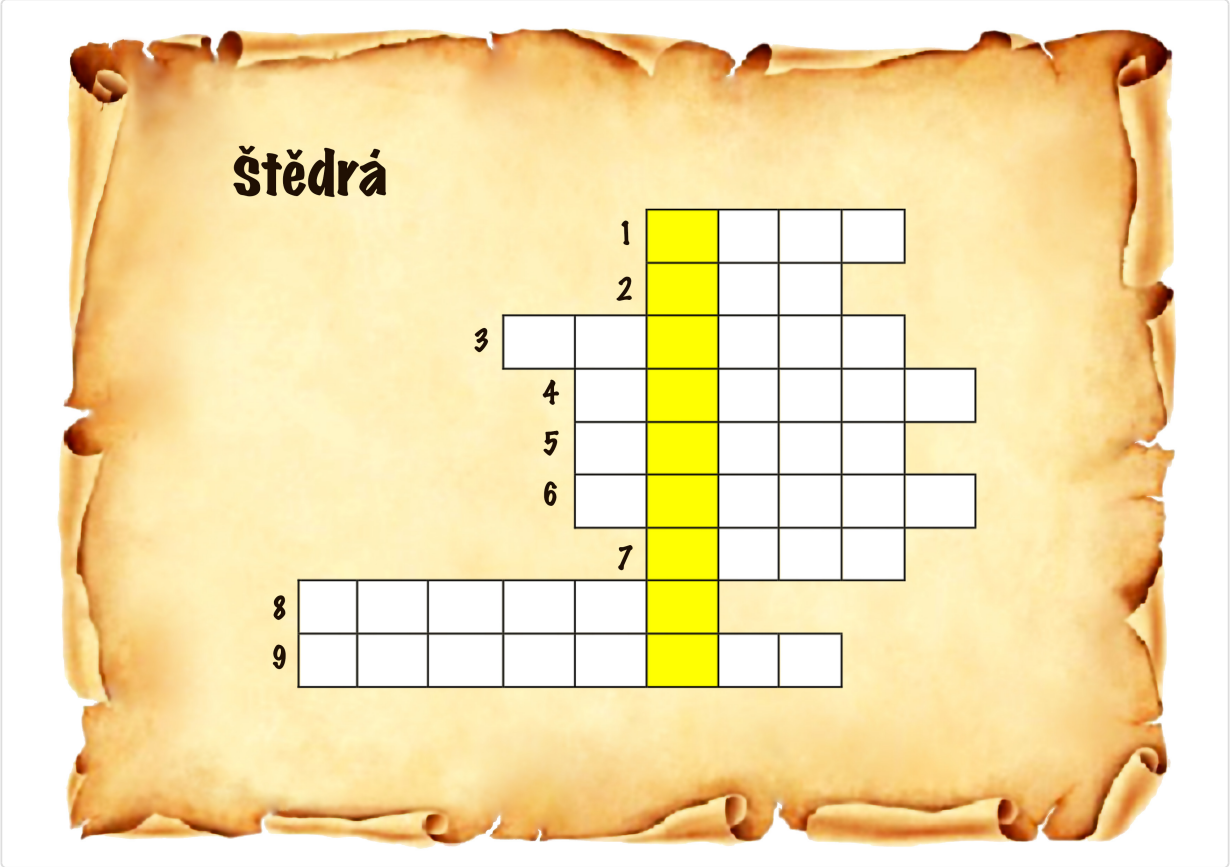
Procházka i osvěta jsou u konce. Děkujeme, že jste s námi šli. A také děkujeme Destinační společnosti Postřelí za pomoc s textem a jeho poskytnutí všem výletníkům ZDARMA.

Doufáme, že se vám dnešní výlet s tajenkou líbil, přejeme šťastnou cestu domů a těšíme se zase někdy na našich tajenkových trasách na viděnou! ☺

V textu byly použity mj. texty z webů www.kudyznudy.cz, www.pohadkozem.cz, https://turistickamapa.cz, https://mlynborek.cz, pamatkovykatalog.cz, https://www.bbkult.net, Jan Werich – Fimfárum, www.databazeknih.cz, https://www.stedra.cz, Petr Skoumal – Když jde malý bobr spát.

Otázky k tajence

1. **Jak se jmenuje předmět, který má v ruce?**
2. **Opište poslední číslici v řádku.**
3. **Jaký nástroj je na obrázku?**
4. **Jak se jmenuje pohádková postava?**
5. **Jak se jmenuje strom?**
6. **Jakou barvu má její plášť?**
7. **Co je na obrázku?**
8. **Doplňte: Borek u .....**
9. **Jak se jmenuje strom?**

A co můžete vyhrát?

Tajenku posílejte na e-mail **veldo@veldo.cz**. Můžete ji také poslat ve zprávě na náš Facebook "Velká dobrodružství". Každý měsíc vylosujeme jednoho z výletníků, kterému pošleme našeho **Lumpardíka z podhradí**. Vždy připojte celé jméno, adresu a také kód výletu.

Výlet stažen z www.veldo.cz | © Velká dobrodružství

Vytvořeno: 05.11.2026 13:59